

Pomiędzy dwoma miejscami pobytu. Wielolokalność mieszkaniowa a przywiązanie do miejsca i zaangażowanie w sprawy lokalne

Between two places of residence. Residential multilocality and its relation to place attachment and local engagement

Barbara Jaczewska

Uniwersytet Warszawski

Wydział Geografii i Studiów Regionalnych

ul. Krakowskie Przedmieście 30, 00-927 Warszawa

bgibki@uw.edu.pl

Zarys treści. Artykuł podejmuje problematykę wielolokalności mieszkaniowej, skupiając się na relacji między zamieszkiwaniem w kilku miejscach a przywiązaniem do miejsca i zaangażowaniem w sprawy lokalne. W artykule przedstawiono teoretyczne ramy ujmowania wielolokalności jako dynamicznego procesu zamieszkiwania w kilku miejscach oraz alternatywy wobec migracji i codziennej mobilności. Poszukiwano odpowiedzi na pytanie, jak „poligamia miejsca” oraz czasowa obecność lub nieobecność osób mieszkających wielolokalnie wpływają na przywiązanie do miejsca zamieszkania i poziom zaangażowania społecznego. Analiza opiera się na wynikach badań ankietowych przeprowadzonych w 2023 r. na grupie 996 osób prowadzących wielolokalny tryb życia w województwie mazowieckim. Wnioski wskazują, że praktyka wielolokalności nie wyklucza silnego przywiązania do jednego lub kilku miejsc zamieszkania, ale budowane są różnicowane więzi z poszczególnymi miejscami, często powiązane z funkcją, jaką pełnią. Wysoka mobilność i ograniczone zasoby czasowe negatywnie oddziałują na zaangażowanie w sprawy lokalne. Artykuł kończy refleksja nad potrzebą rozszerzenia badań o perspektywę wielolokalnych rezydentów, gdyż brak danych statystycznych dotyczących osób wielolokalnych oraz niskie zaangażowanie w sprawy lokalne sprawia, że są oni podwójnie niewidoczni dla władz lokalnych.

Słowa kluczowe: wielolokalność, wielolokalne zamieszkanie, przywiązanie do miejsca, zależność od miejsca, zaangażowanie lokalne, mobilność przestrzenna.

Keywords: *multilocality, residential multilocality, place attachment, place dependence, local engagement, spatial mobility.*

Wstęp

Tradycyjne ujęcie zamieszkania opierające się na jednym i stałym miejscu pobytu nie oddaje rzeczywistego funkcjonowania osób w przestrzeni (Lapintie, 2022). W odpowiedzi na zmieniające się potrzeby oraz dążenie do łączenia zalet różnych miejsc pobytu, pojawiają się alternatywne rozwiązania, w tym także wielolokalność mieszkaniowa¹ (Danielzyk

¹ Użyty termin wielolokalnego zamieszkania został przyjęty jako tłumaczenie określenia ang. *residential multilocality* lub niem. *Multilokales Wohnen*. Czynon „lokalność” został wybrany w związku z tym, że w badaniach nacisk jest położony na migracje wewnętrzne oraz na osobiste korzystanie z miejsc. Termin *multilocality* jest najczęściej spotykany w literaturze niemieckojęzycznej i opisywany w kontekście europejskim, podczas gdy w anglosaskiej debacie używa się częściej terminu *translocality* do opisu podobnych zjawisk.

et al., 2020). Wielolokalne zamieszkanie jest rozumiane jako praktyka życia w dwóch lub większej liczbie miejsc, obejmująca codzienną egzystencję rozdzieloną na kilka lokalizacji, odwiedzanych przez dłuższe lub krótsze okresy i użytkowanych z mniej lub bardziej rozwinętym podziałem funkcjonalnym (Rolshoven, 2006). Ze względu na specyficzną organizację w wymiarze czasoprzestrzennym stanowi alternatywę dla migracji (zakładającej zmianę miejsca zamieszkania) oraz mobilności codziennej (dojazdów do pracy) (Weichhart i Rumpfort, 2015). Wielolokalność może być interpretowana jako bycie „pomiędzy tu i tam”, która zakłada przerywaną (współ-)obecność (grupy) ludzi w każdym miejscu zamieszkania i tworzenia miejsca (ang. *place-making*) (Duchêne-Lacroix et al., 2016). W Polsce analizy zamieszkiwania zwykle koncentrują się na jednym miejscu pobytu, pomijając aspekt wielolokalności.

W niniejszym artykule poszukiwano odpowiedzi na pytanie, jak wielolokalne zamieszkiwanie (tzw. „poligamia miejsca”) oraz związana z nim wzmożona mobilność, a także czasowa obecność lub nieobecność, odzwierciedla się w relacjach z miejscem zamieszkania. Proponowana analiza wpisuje się w tzw. „nowy paradygmat mobilności” i idee głoszącą, że „cały świat wydaje się być w ruchu” (Sheller i Urry, 2006) oraz analizujących wpływ wzmożonej mobilności na zmiany praktyk zamieszkiwania (Łukasiuk i Jewdokimow, 2012), relacje z miejscem (Lewicka, 2010; Trąbka, 2018) czy zaangażowanie w sprawy lokalne (Marks-Krzyszowska et al., 2022). Dotychczasowe badania nad osobami żyjącymi wielolokalnie wskazują, że przywiązanie do jednego z miejsc zamieszkania jest znaczące, co powoduje, że osoby częściej tworzą nowe, dodatkowe miejsce zamieszkania i mimo ponoszenia kosztów utrzymania dwóch (lub więcej) miejsc pobytu, nie decydują się na rezygnację z jednego z nich (Weichhart, 2015). Postawiono zatem tezę, że wielolokalne zamieszkiwanie jest ściśle powiązane z przywiązaniem do co najmniej jednego miejsca zamieszkania.

Badania dotyczące przywiązania do miejsca w obliczu wzmożonej mobilności pokazują, że osoby mobilne mogą wykształcać różnorodne formy przywiązania (Petzold, 2013). Dodatkowo przez praktykę bycia „tu i tam” dochodzi do dekonstrukcji tradycyjnego rozumienia „domu” oraz rozszerzenia tej kategorii poza samo miejsce pobytu, uwzględniając relacje społeczne, ale także wyobrażenia (Willecke, 2024). Przyjmują zatem założenie, że przywiązanie oraz postrzeganie miejsc jako „dom” wśród osób żyjących w kilku miejscach może przybierać różne formy i odnosić się zarówno do jednego, jak i większej liczby miejsc zamieszkania.

Kolejnym założeniem przyjętym w badaniu jest to, że czasowa obecność i nieobecność, jak również wysoka mobilność między miejscami zamieszkania, ograniczają zasoby czasowe, które mogłyby być wykorzystane na zaangażowanie w sprawy lokalne (Rüger et al., 2022). W konsekwencji wielolokalne zamieszkiwanie oddziałuje negatywnie na zaangażowanie. Mimo że badania wskazują, że przywiązanie do miejsca i zadowolenie z miejsca przyczynia się do większego zaangażowania w sprawy lokalne (Grillo et al., 2010), w przypadku osób wielolokalnych w Polsce przyjęto założenie, że nie istnieje taki ścisły związek. Niskie zaangażowanie społeczne, przy braku zbierania danych statystycznych na temat osób przebywających czasowo, bez zameldowania w danym miejscu, czyni je podwójnie niewidocznymi dla władz lokalnych.

W artykule wykorzystano dane uzyskane w badaniach ankietowych prowadzonych w 2023 r. na grupie wielolokalnie zamieszkujących rezydentów województwa mazo-

wieckiego ($n=996$)². Artykuł składa się z czterech zasadniczych części. Po wprowadzeniu przedstawiono założenia teoretyczne pracy, następnie opisano grupę badawczą i sposób zebrania danych do analizy, przedstawiono wyniki badania ankietowego oraz ich dyskusję. Artykuł kończą wnioski.

Założenia teoretyczne

Zamieszkiwania wielolokalne jako praktyka życia w kilku miejscach

Jak zauważa Jewdokimow (2011), badania zjawiska zamieszkiwania zostały zdominowane przez nurt zwany *housing studies*, który koncentruje się na dwóch aspektach tej społecznej aktywności: politycznym (polityka mieszkaniowa i społeczna) i ekonomicznym. Poza tym zinstytucjonalizowanym nurtem jest dość duże zróżnicowanie badań związanych z zamieszkiwaniem, które przy różnorodności podejść łączy zainteresowanie praktykami i doświadczeniami zamieszkania (Rejter, 2023). Tematyka artykułu wpisuje się w ostatni z wymienionych nurtów, starając się rozszerzyć analizy poza statyczne patrzanie na miejsce zamieszkania.

W badaniach geograficznych nad zamieszkiwaniem pomocna w zrozumieniu zachowań i ich związku z czasem oraz przestrzenią jest geografia czasu (Liu, 2020). Zamieszkiwanie jest traktowane jako zdefiniowana przestrzennie i czasowo specyficzna praktyka społeczna, która umieszczona jest we wzajemnie powiązanych kontekstach. Zgodnie z koncepcją Hägerstranda (1970) jednostki poruszają się po różnych trajektoriach w kontinuum czasoprzestrzennym, będąc jednocześnie związanymi ograniczeniami przestrzenno-czasowymi. Ograniczenia te kształtują pewne codzienne praktyki (zamieszkiwania), które według Bourdieu (2000) umiejscowione są w czasie i są zmienne w czasie³. Mimo silnego w tym ujęciu powiązania (za)mieszkania z praktyką codzienną, która ma wymiar procesualny, w badaniach nad mieszkalnictwem często postrzegane jest ono jako statyczne. Statyczność ta stoi w sprzeczności z ramami teoretycznymi przyjmowanymi w badaniach nad wielolokalnością, w których zamieszkanie jest procesem ciągłym, dynamicznym⁴ i obejmuje „praktyki życia w kilku miejscach” (Dittrich-Wesbuer et al., 2015).

Dotychczasowe badania nad zamieszkiwaniem wielolokalnym koncentrują się na różnych grupach wiekowych (m.in. studentów; Greinke, 2023), wskazując na powiązanie praktyki z cyklem życia (m.in. Willecke, 2025). Analizowane są zachowania grup społecznych i zawodowych, wśród których częściej pojawiają się badania odnoszące się do zawodów umożliwiających i powiązanych ze znaczną mobilnością (np. naukowców – Jaczewska, 2023a, klasy kreatywnej – Nadler, 2014). Duża liczba prac koncentruje się na ujęciu uwarunkowań prowadzących do rozwoju tej praktyki. Dla przykładu analizowana jest wielolokalność spowodowana pracą, zobowiązaniami wobec partnerów (np. LAT⁵) czy

² Szerzej w podrozdziale 3.

³ Przyjmując to założenie, zamieszkanie staje się zatem codzienną praktyką i obejmuje różne działania, jak zarządzanie gospodarstwem domowym, reprodukcja i rekreacja, które kształtują interakcje mieszkańców i tworzą adaptacje do ich przestrzeni życiowych.

⁴ W przyjętym w artykule ujęciu zamieszkanie jest postrzegane jako jednocześnie ruchome i nieruchome, mimo, że może wydawać się statyczne czy uprzedmiotowione.

⁵ LAT (ang. *Living Apart Together*) to określenie związku, w którym partnerzy tworzą zaangażowaną relację, ale świadomie żyją w oddzielnych domach.

rodziny (np. opieką nad dziećmi czy osobami starszymi) lub też potrzebami rekreacyjnymi (np. korzystanie z drugich domów lub działek letniskowych) (Danielzyk et al., 2020). Po pandemii COVID-19, w związku z większą widocznością zjawiska, nastąpił wzrost zainteresowania tematem. Zwrócono uwagę na znaczenie pracy zdalnej (np. Di Marino et al., 2025), wpływ zjawiska na obszary wiejskie, ich infrastrukturę, usługi, mieszkalnictwo i planowanie przestrzenne (Pikner et al., 2023; Lehtonen et al., 2024) czy wzrost nierówności społecznych na obszarach wiejskich (Greinke i Lange, 2022). Ponadto w najnowszych badaniach naukowcy przyglądają się związkowi między stałymi i tymczasowymi rezydentami (Back, 2020), osobami współuczestniczącymi w praktykach (Wächter, 2025) oraz pogłębiają wiedzę na temat roli: kapitału specyficznego dla lokalizacji (Skora et al., 2024) i lokalnego zaangażowania (Rüger et al., 2022).

W polskich badaniach zjawiska, które są powiązane z praktykami wielolokalnymi, zazwyczaj nie są analizowane przez pryzmat wielolokalności (Jaczewska i Szczepański, 2025). Dla przykładu w badaniach analizujących mobilność związaną z pracą, nacisk położony jest na „osoby dojeżdżające do pracy na duże odległości” (Kaczmarczyk, 2002), bez szerszych analiz dotyczących kilku miejsc, w których czasowo przebywają i ich znaczenia dla praktyk zamieszkania. Badania nad suburbanizacją i migracjami wewnętrznymi analizują ilościowo zjawiska (Dudek-Mańkowska et al., 2025) lub podkreślają zmiany stylu życia (Kajdanek, 2022), ale nie biorą pod uwagę, że część osób może korzystać z kilku miejsc. Badania koncentrujące się na migrantach zagranicznych wskazują na znaczenie zamieszkiwania tymczasowego i zmiennych sposobów kształtowania przestrzeni domu tymczasowego (Łukasiuk i Jewdokimow, 2012), ale znów nie dotyczą kilku miejsc. Bliskie badaniom nad wielolokalnością zamieszkania są polskie badania nad drugimi domami, ale większość badań skupiała się na analizie oddziaływania drugich domów na miejsce, w których są one lokalizowane (Czarnecki, 2017). W opracowaniach pojawiają się coraz częściej odniesienia do tymczasowych i mobilnych mieszkańców nieobjętych statystykami i wskazywana jest potrzeba uwzględnienia ich przy planowaniu lokalnym (Śleszyński, 2024). Artykuł stara się wypełnić istniejącą lukę badawczą poprzez przybliżenie zjawiska wielolokalnego zamieszkiwania w Polsce oraz wskazanie czy ma ona wpływ na relacje z miejscami zamieszkania.

Przywiązanie do miejsca zamieszkania w praktyce wielolokalnego zamieszkania

Przywiązanie do miejsca wyraża więź istniejąca między osobą a miejscem jej zamieszkania, charakteryzowanym przez właściwości przestrzenne, społeczne lub fizyczne, która to więź manifestuje się za pośrednictwem procesów afektywnych, poznawczych i behawioralnych (Mandal i Moroń, 2017). W literaturze analizowane są różne uwarunkowania kształtowania przywiązania do miejsca, które nie powstały z myślą o wielolokalności, ale też jej nie wykluczają. Williams i Vaske (2003) wyróżnili dwa typy przynależności: opartą na tożsamości miejsca (*place identity*) i zależności od miejsca (*place dependence*), które pozwalają na uchwycenie zróżnicowanego stosunku mieszkańców do danych miejsc. Jorgensen i Stedman (2006) rozszerzyli powyższy podział, dodając trzeci element: przywiązanie emocjonalne do miejsca (*place attachment*). Riger i Lavrakas (1981) zaproponowali wyróżnienie typów: fizycznego zakorzenienia (*physical rootedness*) i przywiązania społecznego (*social bonding*), które podkreśla znaczenie otoczenia społecznego w kształtowaniu przywiązania. Cuba i Hummon (1993) zaprezentowali kategoryzację opartą na obiekcie przywiązania: mieszkaniu (*dwelling identity*), społeczności (*community identity*) i regionie

(*regional identity*). Jedną z najczęściej stosowanych typologii jest ta zaproponowana przez Hummona (1992). Wyróżnił on pięć sposobów doświadczenia przestrzeni bazujących na doświadczaniu miejsca (*sense of place*) i więzi ze społecznością (*community attachment*)⁶. We wszystkich ujęciach więź odzwierciedla poczucie związku jednostek z określonym miejscem i podkreśla znaczenie otoczenia, które jest ważne dla czyjegoś dobrostanu i poczucia tożsamości.

Wielolokalne zamieszkiwanie może być związane z jednej strony, z zakorzenieniem i silnym przywiązaniem do miejsca, z drugiej strony z deterytorializacją i zakłóceniem emocjonalnych połączeń z miejscami. U podstaw założeń prac poświęconych relacji między mobilnością i stosunkiem do miejsca (zadomowieniem) leżało jeszcze do niedawna założenie, że ruchliwość przestrzenna będzie wpływała na osłabienie przywiązania do miejsca. Wynika ono z uzasadnionego w badaniach wyniku wskazującego, że czas zamieszkania jest jednym z najważniejszych predyktorów przywiązania do niego (Lewicka, 2012). Wraz z rozwojem globalizacji i zwrotem ku mobilności pojawiły się głosy o deterioracji i kryzysie pojmowania miejsca jako oparcia dla tożsamości i ekspansji tak zwanych nie-miejsc (Augé, 2010). Zwłaszcza w stosunku do osób wysoce mobilnych czy elit pisano o zaniku związku z miejscem, co zostało w późniejszych badaniach zakwestionowane. Nadler (2014) badający osoby żyjące wielolokalnie, wykazał, że mobilność nie prowadzi do zaniku tożsamości z miejscem, ale że osoby rekonfigurują swoje doświadczenia przestrzenne w taki sposób, że nowe miejsca szybko „wpinają się” w ich życiorysy. W efekcie powstaje nowa forma przywiązania do miejsca, którą Nadler określa jako subiektywną standaryzację przestrzeni (*plug and play places*). Podobnie Nowicka (2007) wykazała, że intensywna mobilność prowadzi do wykształcenia zdolności do szybkiej adaptacji w nowym miejscu i rekonfiguracji, umiejętności odtworzenia poczucia w domu w bardzo różnych miejscach. W obliczu wzmożonej mobilności przywiązanie do miejsc może być wykształcone w różnych skalach geograficznych takich jak dom, dzielnica, miasto, region, państwo etc., zmienia się z czasem, w zależności od doświadczeń (Manzo i Devine-Wright, 2021), jest złożonym i wielowymiarowym fenomenem powiązany z emocjami, wierzeniami, zachowaniami indywidualnych jednostek i może ewoluować poprzez interakcje między człowiekiem a miejscem, relacje społeczne czy doświadczenia (Lewicka, 2008). Jest często uważane za pozytywne pojęcie ze względu na korzyści zarówno dla ludzi, jak i społeczności (Anton i Lawrence, 2014) i jest skutecznym czynnikiem motywującym mieszkańców do dalszego życia w określonym miejscu, nawet jeśli istnieją tam pewne „nieprzyjemne warunki”.

W badaniach panuje konsensus, że długotrwałe zamieszkiwanie prowadzi do rozwoju silnej tożsamości opartej na miejscu, w której miejsce zamieszkania jest uważane za dom. Proshansky et al. (1983) podkreślają, że dom jest uważany za „miejsce” o najwyższym osobistym znaczeniu w badaniu tożsamości miejsca. Mallet (2004, s. 65) wskazuje, że dom jest „miejscem (miejscami), przestrzenią (przestrzeniami), uczuciem (uczuciami), praktykami

⁶ 1) przywiązanie (zakorzenienie) codzienne (*everyday rootedness*) – osoby urodzone w danym miejscu, niezastanawiające się nad zaletami i wadami miejsca i nie zainteresowane przeprowadzką; 2) aktywne (ideologiczne) (*ideological rootedness*) – osoby mieszkające dłuższy czas i pracujące w danym miejscu, zaangażowane w różne działania na jego rzecz; 3) alienacja wobec miejsca (*alienation*) – przeprowadziły się do danego miejsca z innego regionu i nigdy tego nowego miejsca nie zaakceptowały. Zmieniłyby miejsce zamieszkania, jeśli będzie taka możliwość; 4) relatywizm (*place relativity*) – osoby mające doświadczenie życia w kilku miejscach, zwolennicy mobilności i przekonane, że o tym, gdzie jest dobre miejsce, decyduje nie miejsce, a inne czynniki. 5) brak poczucia miejsca (*placelessness*) – osoby obojętne wobec swojego miejsca zamieszkania, traktują je jak każde inne, w podobnym stopniu dobre do życia.

i/lub aktywnym stanem bycia w świecie”. W tych ujęciach nie ma zazwyczaj bezpośredniego odniesienia do sytuacji posiadania więcej niż jednego miejsca ujmowanego za dom, ale również przyjęte założenia nie wykluczają, że poczucie więzi może dotyczyć kilku miejsc.

Blunt et al. (2006) zwracają uwagę na aspekty czasowe związane z domem i twierdzą, że temporalności domu w wielu współistniejących skalach są również ściśle powiązane z jego przestrzennością, obejmując wspomnienia, nostalgię, historię i dziedzictwo, domowe rytmy i rutyny codziennego życia oraz marzenia i obawy o przyszłość. Dom w tym ujęciu nie jest ograniczony do ustalonej lokalizacji w czasie i przestrzeni. Staje się formą współzamieszkiwania, która manifestuje się poprzez zróżnicowane w czasie rutyny, harmonogramy, długoterminowe plany dotyczące społecznych i materialnych aspektów zarządzania gospodarstwem domowym. Dodatkowo pojawia się tu odniesienie nie tylko do fizycznie zlokalizowanego miejsca, ale również praktyk czy włączenia znaczenia wymiaru niematerialnego dla miejsc uznawanych za dom⁷. Następują ciągłe zmiany w konstruowaniu znaczenia domu i praktyk prowadzenia domów w związku zmianami o charakterze społeczno-ekonomicznym i kulturowym, które wpływają na zachowania dotyczące zamieszkania w jednym miejscu, przeprowadzki czy wielolokalnego (Jaczewska, 2025). Interesujące w przypadku osób wielolokalnych jest wskazanie, jakie typy przywiązania do miejsca kształtują, w którym miejscu czują się jak w domu i dlaczego. Zapewnia to szczegółowy wgląd w to, jak ludzie odnoszą się do wielu miejsc oraz co wpływa na ich mobilność lub wybory dotyczące osiedlania się.

Zaangażowanie w sprawy lokalne osób żyjących w kilku miejscach

Istnieje założenie, że niektóre zachowania i działania związane z miejscem zamieszkania, takie jak zaangażowanie lokalne, można zaliczyć do konsekwencji przywiązania do miejsca (Lewicka, 2012). W tym względzie badania wykazały, że przywiązanie do miejsca zwiększa aktywność obywatelską (Lewicka, 2005) i poczucie lojalności wobec miejsc (López-Mosquera i Sánchez, 2013). Grillo et al. (2010) zwracają uwagę, że stopień społecznego zaangażowania jednostek jest powiązany z poziomem satysfakcji związanej z miejscem, które się zamieszkuje i z tym, co oferuje ono mieszkańcom (*residential satisfaction*). Podkreślają oni, że osoby zadowolone ze swojego miejsca zamieszkania oraz z istniejących w nim udogodnień czują się bardziej związane z lokalną społecznością, co zwiększa ich gotowość do angażowania się w działania na jej rzecz. Osoby takie charakteryzują się zwykle wyższą samooceną oraz lepszym samopoczuciem, co z kolei przekłada się na wzrost prawdopodobieństwa, że będą one decydowały się na wchodzenie w interakcje społeczne oraz podejmowanie wspólnych przedsięwzięć z innymi⁸. Aktywne zaangażowanie w sprawy lokalne pozwala władzy lokalnej na wymianę doświadczeń i usłyszenie, jakie sprawy są

⁷ Coraz szerzej stosowana w geografii teoria aktora-sieci (ANT) pozwala na opis złożonych relacji między ludźmi i bytami poza-ludzkimi (ang. *non-human*), w tym technologiami, artefaktami i instytucjami. Zapewnia ramy do eksploracji znaczącej roli, jaką środowiska odgrywają w kształtowaniu przywiązania do kilku miejsc, także uchwycenie wyobrażeń na temat miejsc czy ich atmosfery, które mogą wpływać na poczucie bycia w domu. Dom jest zatem traktowany jako miejsce lub miejsca, w których dokonywane są praktyki związane z codziennymi czynnościami oraz jest to konstrukt myślowy, który może zawierać aspekty niematerialne (wyobrażenia).

⁸ Model wzorcowej aktywności społecznej zaproponowany przez Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL wskazuje, że za aktywną społeczność uznaje się taką wspólnotę obywateli, która chcąc poprawić jakość życia członków danej społeczności, w sposób „świadomy i odpowiedzialny zarządza swoim terytorium” (Struzińska, 2017).

ważne dla lokalnej społeczności, czy też jakie potrzeby nie są zaspokojone. Brak aktywności powoduje brak widoczności obywateli na poziomie lokalnym.

Niewielka liczba badań wiąże kwestie zaangażowania w sprawy lokalne z wielolokalnością. Z jednej strony badacze wskazywali, że równowaga między mobilnością przestrzenną a stabilnością (Dittrich-Wesbuer i Kramer, 2014) może prowadzić do poczucia zaangażowania społecznego „pomiędzy” lub rozszerzenia przestrzeni zaangażowania (Lange, 2018). Z drugiej zaś strony wskazują, że ten żywy układ płynności i kruchości (Schier et al., 2015) utrudnia osobom wielolokalnym angażowanie się, np. w ich miejscowościach, w lokalną politykę lub inicjatywy obywatelskie, ponieważ zazwyczaj mają ograniczony czas wolny w danej lokalizacji (Greinke, 2023). Greinke et al. (2020) wykazują, że wielolokalni mieszkańcy ograniczają swoje zaangażowanie w miejscu pochodzenia i nie rozpoczynają żadnego nowego lub dalszego zaangażowania w miejscach związanych z pracą. Zaangażowanie może mieć selektywny charakter, np. może być związany z kulturą, a pomijać inne aspekty (Greinke i Rammelmeyer, 2025). W związku z tym dotychczasowe badania wskazują, że osoby wielolocalne mają potencjalnie więcej opcji zaangażowania w sprawy lokalne, ale przez ograniczenia czasowe korzystają z nich selektywnie.

Polskie badania CBOS (2018) dotyczące zaangażowania w sprawy lokalne wskazują, że mimo że Polacy interesują się sprawami lokalnymi, nie angażują się w działalność lokalną oraz nie czują się dobrze poinformowani o działaniach podejmowanych lokalnie⁹. Badania nad zaangażowaniem w sprawy lokalne w kontekście wielolokalnego zamieszkania w Polsce, zgodnie z wiedzą autorki, nie były do tej pory prowadzone.

Obszar badania, metody i dane

Obszar badania

Badania mają charakter eksploracyjny i skupiają się na województwie mazowieckim. Wybór tego województwa wynikał z dwóch przesłanek: 1) wielolokalność częściej dotyczy mieszkańców największych metropolii, którzy przeprowadzają się do miasta „za pracę” oraz tworzą dodatkowe miejsce w celach rekreacyjnych, 2) warszawski rynek pracy, przy ograniczonej dostępności cenowej mieszkań, sprzyja większej mobilności mieszkańców i korzystaniu z tymczasowych rozwiązań mieszkaniowych. W artykule analizowane są dane pochodzące tylko z wywiadów wspomaganych komputerowo (CAWI z ang. *Computer-Assisted Web Interview*, n=996), zaś wyniki bazujące także na wywiadach pogłębionych dostępne są w powiązanych publikacjach (Jaczewska, 2023a, 2023b, 2025).

Zbieranie danych

Badania przeprowadzono za pomocą ankiety online (CAWI) we współpracy z ogólnopolskim portalem badawczym Ariadna. Wybór tej metody był podyktowany dwoma

⁹ Brak zaangażowania w deklaracjach jest związany z brakiem poczucia sprawczości oraz czasu. Zaangażowanie jest selektywne i częściej dotyczy spraw najbliższych respondentom, stąd uczestnictwo w spotkaniach mieszkańców osiedla mieszkaniowego jest częściej deklarowane niż uczestnictwo w spotkaniach mieszkańców gminy. Częściej również mieszkańcy uczestniczą w organizacjach pozarządowych, konsultacjach społecznych i działaniach na rzecz organizacji religijnych niż brali udział w protestach czy wiecach skierowanym przeciw władzom samorządowym (CBOS, 2018). Ogólnie badaną grupę charakteryzowała bierność, choć była ona niższa wśród osób z wyższym wykształceniem, wyższym dochodem i z większą satysfakcją z własnej sytuacji materialnej.

aspektami: 1) ze względu na brak danych dotyczących osób mieszkających wielolokalnie w oficjalnych statystykach, losowe próby były uniemożliwione; 2) osoby badane są wysoce mobilne, stąd ich rekrutacja jest problematyczna. Zasadniczym celem badania było pozyskanie możliwie najszerszego zakresu informacji dotyczących praktyk wielolokalnego zamieszkiwania. Udział w badaniu w 2023 r. mogły wziąć osoby deklarujące zamieszkanie wielolokalne rozumiane jako posiadanie co najmniej dwóch regularnie użytkowanych miejsc zamieszkania, z których co najmniej jedno znajdowało się w województwie mazowieckim¹⁰. Ankieta składała się z 74 pytań otwartych i zamkniętych, obejmujących tematykę lokalizacji miejsc zamieszkania, motywacji do życia wielolokalnego, warunków mieszkaniowych, współzamieszkiwania, korzystania z usług publicznych, zaangażowania lokalnego oraz subiektywnej oceny wpływu wielolokalności na codzienne życie (częściowo analizowane w artykule: [Jaczewska, 2023b](#)).

Opis próby i analiza statystyczna

W ankiecie wzięło udział 1287 osób, ale po dokonaniu selekcji na bazie kompletności odpowiedzi analizowane są dane 996 respondentów. W badaniu starano się zachować strukturę respondentów zbliżoną do struktury ludności województwa mazowieckiego pod kątem płci, wieku, wielkości miejsca zamieszkania (reprezentacja przedmiotowa), jednak w grupie jest niewielka nadreprezentacja kobiet, osób młodych, z dużego ośrodka miejskiego oraz z wyższym wykształceniem. Charakterystyka grupy przedstawiona jest w tabeli 1.

Wyniki badań ankietowych wskazują, że dominującą formą wielolokalnego zamieszkiwania jest bilokacja – aż 86,1% respondentów deklaruje posiadanie dwóch miejsc pobytu, podczas gdy jedynie nieliczni wskazują trzy lub więcej lokalizacji. Z tego względu dalsze analizy prowadzone są wyłącznie w odniesieniu do pierwszego i drugiego miejsca zamieszkania. Respondenci samodzielnie i subiektywnie określali, które z tych miejsc uznają za główne (pierwsze), a które za drugorzędne (drugie). Przyjęcie takiej procedury pozwoliło na uporządkowanie materiału empirycznego, jednak jednocześnie wprowadziło hierarchię, która może wpływać na interpretację wyników, upraszczając relacje między poszczególnymi lokalizacjami.

Za główne miejsce zamieszkania respondenci wskazywali województwo mazowieckie (85,2%), co należy wiązać z charakterem próby badawczej. Drugie miejsce również najczęściej znajdowało się w województwie mazowieckim (73,3%), a w dalszej kolejności w obszarach tradycyjnie związanych z migracjami zarobkowymi do Warszawy, takimi jak województwa: lubelskie, podlaskie czy łódzkie. Istotną rolę odgrywały obszary atrakcyjne turystycznie i rekreacyjnie, zwłaszcza województwa warmińsko-mazurskie oraz podlaskie.

Analiza przestrzenna wskazuje na zróżnicowane modele wielolokalności w województwie mazowieckim. Najczęściej respondenci utrzymywali dwa miejsca pobytu w obrębie tego województwa (38%) lub migrowali do niego, pozostawiając drugą lokalizację poza jego granicami (26,1%). Znacząca część badanych (23%) korzystała z dodatkowego miejsca zamieszkania w innym województwie, zachowując główne miejsce pobytu w województwie mazowieckim. Zauważalna jest rozbieżność między miejscem zameldowania

¹⁰ Na początku badania przedstawiono opis osoby wielolokalnie mieszkającej i jedynie respondenci, którzy deklaruwali, że pasują do tego opisu (pytanie filtrujące), mieli możliwość dalszego uczestniczenia w badaniu.

Tabela 1. Charakterystyka próby badawczej
Characteristics of the research sample

Zmienna	Podgrupa	Liczba	%
Płeć	kobiety	595	59,7
	mężczyźni	401	40,3
Wiek	18-24 lata	111	11,1
	25-34 lata	272	27,3
	35-44 lata	265	26,6
	45-54 lata	151	15,2
	powyżej 55 lat	197	19,8
Zamieszkanie pierwsze (główne)	wieś	130	13,1
	miasto małe (do 19 999 mieszkańców)	69	6,9
	miasto średnie (od 20 000 do 99 999 mieszkańców)	181	18,2
	miasto duże (od 100 000 do 499 999 mieszkańców)	118	11,8
	miasto bardzo duże (ponad 500 000 mieszkańców)	498	50,0
Wykształcenie	podstawowe/zawodowe	42	4,2
	średnie	196	19,7
	pomaturalne	120	12,0
	wyższe licencjackie	122	12,2
	wyższe magisterskie	503	50,5
	inne	12	1,2

Opracowanie własne na podstawie wyników CAWI (N=996).

a głównym miejscem pobytu – jedynie 68% badanych posiadało meldunek w lokalizacji uznawanej za pierwszą.

Częstotliwość przemieszczeń między lokalizacjami była zróżnicowana – najczęściej deklarowano podróże raz w tygodniu (22,5%), 2-3 razy w miesiącu (21,5%) oraz raz w miesiącu (19,3%). Dane dotyczące czasu przejazdu potwierdzają przewagę krótkodystansowych przemieszczeń: większość podróży mieściła się w przedziale od 30 minut do 2 godzin, co sprzyja utrzymywaniu funkcjonalnych powiązań między miejscami zamieszkania. Analiza kierunków migracji wskazuje natomiast na dominację migracji wewnątrzregionalnych, obejmujących przede wszystkim obszary podmiejskie sąsiadujące ze stolicą (Jaczewska, 2023b).

W artykule zostały wykorzystane odpowiedzi respondentów odnoszące się do przywiązania do miejsca oraz zaangażowania w sprawy lokalne. Przywiązanie do miejsca analizowane jest na podstawie pytań o: a) długość korzystania z miejsc zamieszkania; b) częstotliwość przeprowadzek; c) czas spędzany w poszczególnych miejscach w ciągu roku; d) powody spędzania czasu w poszczególnych miejscach; e) poczucie bycia w domu; f) funkcje pełnione przez miejsce określone jako dom. W przypadku zaangażowania analizowane są pytania dotyczące: a) oceny miejsc zamieszkania; b) miejsca (nie)zaangażowania; oraz c) otwarte pytania dotyczące powodów (nie)zaangażowania. Ankieta pozwoliła na zebranie danych o charakterze nominalnym, stąd ich charakterystyka bazuje na analizie częstości i proporcji. Aby móc przeprowadzić analizę, różne pozycje

z kwestionariusza zostały zestawione: dla przykładu pytanie o poczucie bycia w domu i o czas spędzany w poszczególnych miejscach lub poczucie bycia w domu i funkcje pełnione przez poszczególne miejsca pobytu. Przeprowadzono również testy chi-kwadrat dla wybranych zmiennych, aby sprawdzić, czy istnieje istotna statystycznie różnica między obserwowanymi a oczekiwanymi wartościami w tabelach kontyngencji, czyli czy zmienne są od siebie niezależne (Słowińska, 2019). Dodatkowo obliczono współczynnik V Kramera, aby określić wielkość efektu dla testu niezależności chi-kwadrat¹¹. Wykorzystano także skalę Likerta do pomiaru opinii o zadowoleniu z miejsca zamieszkania. Pracę wzmacnia jakościowa analiza pytań otwartych, która polegała na ich zakodowaniu, przypisaniu odpowiedzi do wyróżnionych kategorii i interpretacji (Babbie, 2013).

Wyniki badań ankietowych i dyskusja

Wielolokalne zamieszkiwanie i przywiązanie do miejsca

Wśród respondentów widoczna jest duża stabilność miejsc zamieszkania: 26,6% wskazało, że korzysta z pierwszego miejsca zamieszkania więcej niż 20 lat, a 19,1% – 11-20 lat (tab. 2). W przypadku drugiego miejsca 31,6% wskazało, że korzysta z niego powyżej 20 lat i 19% – 11-20 lat. Czas korzystania z miejsc był powiązany z wiekiem respondentów. Osoby młode w wieku 18-25 i 25-30 lat częściej wskazywały, że pierwsze lub drugie miejsce jest stosunkowo krótko użytkowane (3-10 lat), zaś osoby starsze wskazywały na długie użytkowanie obu miejsc pobytu (powyżej 11 lat)¹².

Szczegółowa analiza wskazuje, że zazwyczaj dochodziło do rozszerzenia przestrzeni aktywności respondentów poprzez utworzenia dodatkowego miejsca zamieszkania (które użytkowane było w związku z tym krócej) i pozostawieniu pierwszego miejsca. Potwierdzają to także dane dotyczące liczby przeprowadzek. Dominowała niska mobilność mieszkaniowa. Niemal 79% osób zadeklarowało, że przeprowadzało się mniej niż 3 razy (30% nigdy się nie przeprowadziło, 28,9% tylko raz).

Czas spędzany w poszczególnych miejscach nie był równomiernie rozłożony pomiędzy miejsca pobytu. Aż 75% respondentów wskazało, że więcej czasu spędza w pierwszym miejscu, 15,2% w drugim miejscu, zaś tylko 9,4% w obu miejscach. Wskazuje to na większe możliwości budowania więzi z jednym miejscem zamieszkania, bez względu na to, czy

Tabela 2. Czas korzystania z pierwszego i drugiego miejsca zamieszkania (% respondentów)
Duration of use of the first and second place of residence (% of respondents)

Miejsce zamieszkania	Czas korzystania				
	Mniej niż 3 lata	3-5 lat	6-10 lat	11-20 lat	Więcej niż 20 lat
Pierwsze miejsce	15,1%	21,4%	17,9%	19,1%	26,6%
Drugie miejsce	18,1%	20,4%	17,1%	12,9%	31,6%

Opracowanie własne na podstawie wyników CAWI (N=996).

¹¹ Wartość V Kramera mieści się w przedziale od 0 do 1, gdzie 0 oznacza brak związku, a 1 oznacza silny związek.

¹² W przypadku osób młodych krótki okres korzystania z miejsca pierwszego i drugiego był związany z różnym traktowaniem poszczególnych miejsc i dla niektórych pierwsze miejsce oznaczał dom rodzinny (wówczas użytkowane było długo), a drugim nowe miejsce zamieszkania (krótko użytkowane), zaś dla innych sytuację odwrotną.

respondenci określili je jako pierwsze czy drugie miejsce pobytu. Pytania nie odnosiły się do konkretnej liczby dni w ciągu roku, które są spędzane w poszczególnych miejscach. Niemniej dodatkowe pytania w ankiecie dotyczące częstotliwości przemieszczeń między poszczególnymi miejscami oraz funkcji pełnionych przez nie wskazują, że dla większości osób tydzień roboczy jest spędzany w jednym miejscu, zaś weekendy w innym¹³.

Interesujące wnioski możemy wyciągnąć z analizy odpowiedzi na pytania otwarte: „dlaczego spędzasz więcej czasu w pierwszym, drugim bądź w obu miejscach”. Spędzanie czasu w danym miejscu jest praktyką wymuszoną istniejącymi warunkami pracy, dostępnością szkół czy zobowiązaniami rodzinnymi. Czas spędzony w pierwszym miejscu (n=751) był ściśle związany z wykonywaną pracą (27% odpowiedzi). Respondenci wskazywali także, że jest to ich główne lub stałe miejsce zamieszkania (11%) oraz że jest to miejsce zamieszkania rodziny, bliskich (8,5%). Około 6% respondentów wskazało, że „tak chcą” bez podania powodu. Kolejne odpowiedzi odnosiły się do emocjonalnych powiązań, wskazując, że „lubię tu mieszkać”, „wolę tu mieszkać” (6,1%), oraz określając, że „to jest mój dom” lub „dom rodzinny” (5,7%). Pojawiała się niewielka liczba odpowiedzi odnoszących się do komfortu czy wygody funkcjonowania (4,4%), np. „w drugim miejscu jest mniejszy dostęp do infrastruktury”, „drugie miejsce jest użytkowane sezonowo”, „drugie miejsce jest mniejsze, mniej wygodne”.

W przypadku drugiego miejsca pobytu (n=151) praca była najważniejszym elementem przyczyniającym się do spędzania czasu w tym miejscu (17,9%), ale pojawiały się także częściej odpowiedzi związane z „chęcią spędzania czasu z partnerem, partnerką” (9,6%), zwłaszcza wśród osób młodych, satysfakcją z mieszkania w danym miejscu (6,4%), oraz czynnikami środowiskowymi (cisza, komfort, czyste powietrze) (5,8%). Dwie ostatnie odpowiedzi częściej pojawiały się wśród osób starszych, które spędzały więcej czasu w drugim domu, który pełnił także funkcję rekreacyjną.

Wśród osób, które podobny czas spędzały w dwóch miejscach (n=94), częściej pojawiały się odpowiedzi, które świadczyły o wyborze takiego sposobu funkcjonowania, np. „chętnie przebywam w dwóch miejscach” (14%), „tak lubię” (11%), ale również wskazujące na „konieczność dzielenia czasu między pracę i rodzinę” (7,4%) oraz „chęć łączenia potrzeb pracy i wypoczynku” (7,4%). Część odpowiedzi wskazywała na brak sprecyzowanego powodu: np. „bo tak” (17%), „tak wyszło, tak się złożyło” (12%), co może świadczyć o większym znaczeniu w tym przypadku uwarunkowań zewnętrznych niż wyboru takiego stylu życia. Rzadziej respondenci wskazywali, że wykorzystują istniejące możliwości, np. „mogę, bo praca mi na to pozwala”, podkreślano znaczenie pracy zdalnej oraz wskazywano, że „mam czas i możliwości”, co było związane przede wszystkim z przebywaniem na emeryturze.

Na pytanie, gdzie czujesz się w domu, niemal 30% wskazało, że w obu miejscach. Nadal silne było skoncentrowanie na jednym miejscu zamieszkania i 46% czuje się w domu w pierwszym miejscu, zaś 19% w drugim. Dom był miejscem, gdzie respondenci spędzali więcej czasu oraz miejscem zamieszkania najbliższych (tab. 3 i 4). Test chi-kwadrat dla niezależności wykazał istotny statystycznie związek między poczuciem bycia w domu oraz czasem spędzanym w poszczególnych miejscach (tab. 3). Wyniki testu dodatkowo potwierdziły, że: 1) osoby czuły się jak w domu w pierwszym miejscu zamieszkania, gdy

¹³ Częstotliwość zmienia się wraz z odległością dzielącą poszczególne miejsca (rzadziej przemieszczają się osoby na większe odległości) oraz w związku z porą roku (więcej czasu spędzane jest w sezonie letnim w domach pełniących funkcję rekreacyjną i wypoczynkową).

pełniło ono funkcję zamieszkania rodziny oraz gdy było miejscem pracy; 2) osoby, czuły się jak w domu w drugim miejscu zamieszkania, gdy pełniło one funkcję rekreacyjną i było miejscem spotkań z przyjaciółmi (tab. 4). Zmienne są od siebie zależne w sposób statystycznie istotny, ale praktyczna siła tego związku jest umiarkowana lub mała.

Tabela 3. Relacje między miejscem uznanym za dom a czasem spędzonym w poszczególnych miejscach (liczba i % wskazań respondentów)

Relationship between the place considered home and time spent in various places (number and percentage of respondents)

Gdzie spędzasz więcej czasu w ciągu roku?	W którym miejscu pobytu czujesz się jak w domu?									
	W pierwszym miejscu		W drugim miejscu		W obu miejscach		Trudno powiedzieć		Ogółem	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
W pierwszym miejscu	374	49,8	124	16,5	213	28,4	40	5,3	751	100
W drugim miejscu	58	38,4	53	35,1	30	19,9	10	6,6	151	100
W obu miejscach	26	27,6	17	18,1	42	44,7	9	9,6	94	100

Komentarz do zidentyfikowanych zależności: Test chi-kwadrat dla niezależności (poziom istotności < 0,05). Czas spędzony w danym miejscu/poczucie bycia w domu: $\chi^2(3, N=996) = 48,757, p < 0,001, V \text{ Kramera} = 0,156$. Opracowanie własne na podstawie wyników CAWI (N=996).

Tabela 4. Relacje między miejscem uznanym za dom a trzema najczęściej wskazywanymi funkcjami pełnionymi przez pierwsze i drugie miejsce zamieszkania (liczba i % wskazań respondentów)

Relationships between the place considered home and the three most frequently indicated functions performed by the first and second place of residence (number and percentage of respondents)

	Jaką najważniejszą funkcję pełni miejsce zamieszkania?	W którym miejscu pobytu czujesz się jak w domu?									
		W pierwszym miejscu		W drugim miejscu		W obu miejscach		Trudno powiedzieć		Ogółem odpowiedzi tak	
		liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Pierwsze miejsce	Miejsce zamieszkania rodziny	274	54,5	67	13,3	147	29,2	15	3,0	503	100
	Miejsce pracy	106	32,8	93	28,8	103	31,6	22	6,8	323	100
	Miejsce zamieszkania partnerki	114	48,5	35	14,9	73	31,1	13	5,5	235	100
Drugie miejsce	Miejsce zamieszkania rodziny	152	39,3	89	23,0	120	31,0	26	7,7	387	100
	Miejsce spotkań z przyjaciółmi	75	38,3	43	21,9	73	37,2	5	2,6	196	100
	Miejsce korzystania z oferty rekreacyjnej	94	43,1	30	13,8	88	40,4	6	2,8	218	100

Komentarz do zidentyfikowanych zależności: Test chi-kwadrat dla niezależności (poziom istotności < 0,05). Dom w pierwszym miejscu/funkcja: miejsce zamieszkania rodziny $\chi^2(3, N=996) = 41,418, p < 0,001, V \text{ Kramera} = 0,204$.

Dom w pierwszym miejscu / funkcja: miejsce pracy $\chi^2(3, N=996) = 41,418, p < 0,001, V \text{ Kramera} = 0,204$.

Dom w drugim miejscu / funkcja: rekreacyjna $\chi^2(3, N=996) = 23,390, p < 0,001, V \text{ Kramera} = 0,153$

Dom w drugim miejscu / funkcja: miejsce spotkań z przyjaciółmi $\chi^2(3, N=996) = 14,958, p = 0,002, V \text{ Kramera} = 0,123$. Opracowanie własne na podstawie wyników CAWI (N=996).

Analizując odpowiedzi respondentów na pytania odnoszące się do powodu spędzania czasu w danym miejscu oraz funkcji pełnionych przez poszczególne miejsca¹⁴ możemy stwierdzać, że dominowały te odnoszące się do zależności od miejsca, mającej charakter funkcjonalny. Pojawiały się odpowiedzi dotyczące: przywiązania emocjonalnego do miejsca, wskazujące, że dane miejsce jest ważne dla dobrostanu jednostki. W mniejszym stopniu nawiązywały do tożsamości miejsca i do cech konkretnego miejsca czy utożsamiania się z cechami konkretnego miejsca (Jorgensen i Stedman, 2006). W odpowiedziach pojawiały się kategorie oparte na obiekcie przywiązania, czyli mieszkaniu, domu, ale nie pojawiały się odpowiedzi wskazujące na przynależność do szerszej społeczności, wykraczającej poza krąg najbliższej rodziny i znajomych czy do regionu (Cuba i Hummon, 1993). Warto zaznaczyć, że te podejścia teoretyczne klasyfikujące przynależność do miejsca nie zostały zaprojektowane dla zjawiska wielolokalności, stąd znaczenie zróżnicowanych czynników, które mogą mieć wpływ na przynależność osób mieszkających wielolokalnie, pozostaje niewyjaśnione. Osoby o wysokich wymaganiach mobilności przez interakcje w poszczególnych miejscach nabywają zróżnicowaną wiedzę i budują z nimi relacje. Z tej perspektywy wielolokalność i przywiązanie do miejsca nie są przeciwieństwami; raczej wielolokalność jest w rzeczywistości wyrazem próby utrzymania więzi we wszystkich miejscach zamieszkania.

W przypadku respondentów zmuszonych przez pracę do mieszkania w danym miejscu należy się spodziewać rozwoju asymetrycznej hierarchii, często na rzecz rodziny lub miasta rodzinnego, przy jednoczesnym aktywnym dewaluowaniu miejsca pracy. Jest to widoczne zwłaszcza wśród osób młodych, traktujących wielolokalność jako tymczasowe rozwiązanie. W przypadku miejsc wybieranych ze względu na potrzeby rekreacyjne wydaje się, że identyfikacja częściej dotyczy cech konkretnego miejsca. Posiadanie drugich domów ucieleśnia stabilność, ale w zależności od tego, czy jest to dom urodzenia, czy też nabyty jako miejsce drugie miejsce do wypoczynku, przywiązanie przyjmuje inny charakter. W przypadku pierwszym mamy silniejsze osadzenie społeczne, zaś w drugim – identyfikacje związane z jakością środowiska fizycznogeograficznego (np. krajobrazu). Podobnie jak w badaniach McHugh et al. (1996) możemy stwierdzić, że wiele osób jest związanych tylko z jednym miejscem przez całe życie, zaś „inni rozwijają więzi w więcej niż jednej miejscowości poprzez różnorodne doświadczenia [...]”. Powtarzająca się mobilność między wieloma miejscami zamieszkania jest często wyrazem ugruntowanych więzi z miejscem [...]”. Stąd przywiązanie osób wielolokalnie mieszkających nie odpowiada wizerunkowi elastycznej, bezmiejscowej osoby, jaki próbowali przedstawić teoretycy indywidualizacji (Reuschke, 2010).

Poczucie bycia w domu przybierało zróżnicowaną formę. Mimo, że dominowały odpowiedzi odnoszące się do jednego miejsca zamieszkania, znaczny odsetek respondentów wskazał przywiązanie do obu miejsc. Postrzeganie miejsca jako domu jest powiązane z miejscami, w których mieszkają bliscy i w którym respondenci spędzali więcej czasu w związku z wykonywaną pracą. Miejsce pobytu, które pełniło funkcje rekreacyjne, częściej również było postrzegane jako dom. Dom w tym ujęciu jawi się jako kategoria dynamiczna, odnosząca się do różnych miejsc i pełniąca rozmaite funkcje.

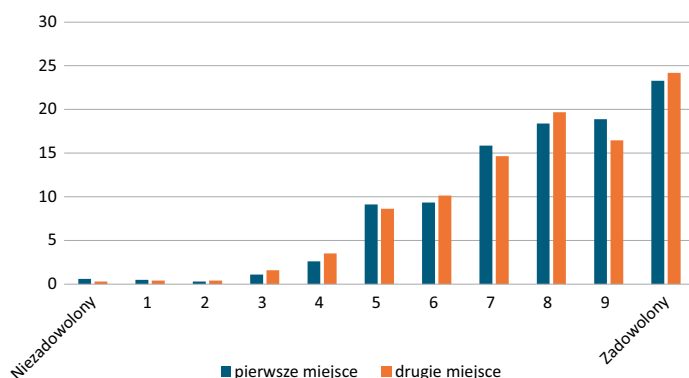
¹⁴ Zróżnicowane i krótkie odpowiedzi nie pozwoliły na zastosowanie rozszerzonej klasyfikacji Hummana (1992), wykorzystano podziały przyjęte za Jorgensen i Stedman (2006) oraz Cuba i Hummon (1993).

Zaangażowanie w sprawy lokalne osób mieszkających wielolokalnie

Zaangażowanie w sprawy lokalne jest analizowane przez zmienne odnoszące się do satysfakcji z pierwszego i drugiego miejsca zamieszkania oraz deklaracji angażowania się w sprawy lokalne. Uważa się, że osoby zadowolone z miejsca zamieszkania, częściej czują się bardziej związane z lokalną społecznością, co zwiększa ich gotowość do angażowania się w działania na jej rzecz. Większość osób wskazywała, że jest bardzo zadowolona z miejsc zamieszkania i wartość powyżej 7 została wskazana przez 77% respondentów¹⁵ (ryc. 1). Wyższe poziomy były przypisywane miejscom uważanym za dom, miejsca zamieszkania rodziny lub pełniące funkcję rekreacyjną, niższe zaś miejscom związanym tylko z pracą. Częściej pozytywne opinie dotyczyły miejsc dłużej użytkowanych, zaś negatywne – tych krótko użytkowanych. Niższa ocena bez względu na to, czy dotyczyła pierwszego, czy drugiego miejsca, była deklarowana przez osoby, które traktowały wielolokalność jako rozwiązanie tymczasowe, wymuszone i przede wszystkim odnosiły się do miejsc, w których wykonywana była praca.

Mimo pozytywnej oceny miejsc zamieszkania oraz wykazanej w poprzednim rozdziale identyfikacji z miejscami zamieszkania, deklarowano niskie zaangażowanie w sprawy lokalne. Niemal 53% wszystkich respondentów wskazało, że nie angażuje się w sprawy lokalne w żadnym miejscu pobytu. Zaangażowanie w pierwszym miejscu zadeklarowało 21,8% respondentów, 6,5% w drugim miejscu i 18,9% w obu miejscach. Interesujący obraz powstaje przy analizie odpowiedzi na otwarte pytanie, dlaczego jesteś zaangażowany bądź niezaangażowany oraz w jaki sposób się angażujesz (ryc. 2 i 3).

W pierwszym miejscu zaangażowanie było najczęściej związane z silnym przywiązaniem do miejsca (ryc. 2). Respondenci wskazywali, że są „związani z danym miejscem”, „jest to ich miejsce”, czyli wykazywali przywiązanie emocjonalne. Często pojawiały się odpowiedzi wskazujące na społeczne relacje np. „jestem członkiem społeczności lokalnej” i „mam tu osoby, z którymi mogę działać”. Kolejna grupa odpowiedzi odnosiła się do wymiaru funkcjonalnego, wskazując na praktyczny wymiar pobytów, np. „tu jestem częściej”, „tu mam więcej czasu”, „tu jest blisko”. Ważne było poczucie obowiązku przejawiające się

Ryc. 1. Poziom zadowolenia z pierwszego i drugiego miejsca zamieszkania (% respondentów)
Satisfaction levels with the first and second place of residence (percentage of respondents)
 Opracowanie własne na podstawie danych CAWI (N=996).

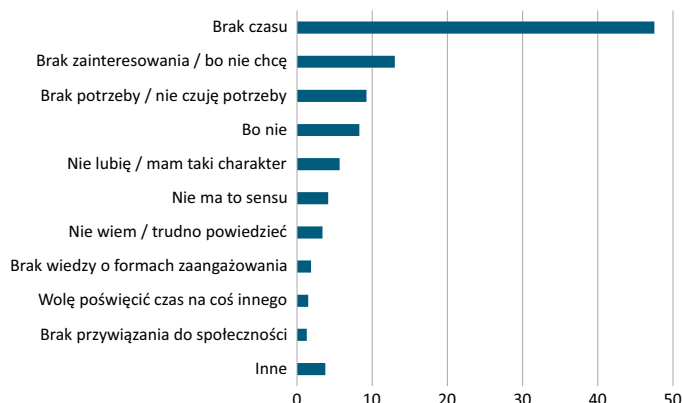
¹⁵ W 10 stopniowej skali, gdzie 0 oznaczało brak zadowolenia a 10 – pełne zadowolenie.

w odpowiedziach „tu jestem zameldowany i to mój obowiązek” oraz poczucie sprawczości widoczne w odpowiedziach „mam tu większy wpływ”.

W odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób angażujesz się w pierwszym miejscu, respondenci najczęściej wskazali, że „różnie” (23,2%), czyli bez określenia konkretnego działania. Kolejnymi odpowiedziami pojawiającymi się najczęściej były: „uczestnictwo w spotkaniach mieszkańców i spotkaniach z władzami lokalnymi” (13,6%), „spotkania wspólnot czy spółdzielni mieszkaniowych” (10,4%), „głosowanie w wyborach” (9,2%) oraz „uczestniczenie w lokalnych imprezach” (6%). Wśród innych aktywności wskazywano na pomoc sąsiedzką, wsparcie akcji charytatywnych, pomoc w parafiach. Niska aktywność została wykazana w organizacjach pozarządowych, wolontariacie czy aktywnym współorganizowaniu lokalnych inicjatyw.

Ryc. 2. Powody angażowania się w sprawy lokalne w pierwszym miejscu zamieszkania (N=217, % odpowiedzi)
Reasons for involvement in local affairs in the first place of residence (N=217; percentage of responses)
 Opracowanie własne na podstawie wyników CAWI (N=996).

Ryc. 3. Powody braku angażowania się w sprawy lokalne w obu miejscach zamieszkania (N=528, % odpowiedzi)
Reasons for lack of involvement in local affairs in both places of residence (N=528; percentage of responses)
 Opracowanie własne na podstawie wyników CAWI (N=996).

Brak zaangażowania w drugim miejscu przy zaangażowaniu w pierwszym był związany przede wszystkim z tymczasowym pobytem, który był wskazywany w odpowiedziach takich jak: „jestem tu zbyt rzadko”, „jestem tu za krótko” (27,1%). Respondenci wskazywali na brak czasu (17,2%), brak chęci (14,5%), brak potrzeby angażowania się (6,3%). W odpowiedziach częściej zwracano uwagę na kwestie braku sprawczości, np. „nie widzę sposobu, żeby się dodzwonić”, „nie jestem zarejestrowany, nie mam głosu”, „jestem ignorowany” i dotyczyło to zwłaszcza osób deklarujących tymczasowe zamieszkanie w dużym mieście. Pojawiły się też odpowiedzi wskazujące na samoizolację: „jestem tu, żeby się zrelaksować”, „nie rozmawiamy tu z nikim, więc nie wiem, jak się zaangażować”, które można było zidentyfikować wśród mieszkańców dużego miasta, którzy mieli poza nim drugi dom.

Podobnie rozkładały się odpowiedzi w przypadku deklaracji zaangażowania w drugim miejscu i braku w pierwszym miejscu. Zaangażowanie w drugim miejscu było związane z przywiązaniem do miejsca, ale również z większą możliwością wpływu i posiadaniem grupy, która wspólnie działała w skali lokalnej. Brak zaangażowania zaś w pierwszym miejscu wynikało z braku czasu i z postrzegania pierwszego miejsca jako tymczasowego, stąd uznawano, że krótki pobyt i brak znajomości realiów nie pozwala na zaangażowanie.

Zaangażowanie w obu miejscach zadeklarowało 188 respondentów. Wśród odpowiedzi najczęściej odnosiło się do przywiązania emocjonalnego: „zależy mi na miejscach, gdzie żyję” (16%) oraz wewnętrznej potrzeby „jest to dla mnie ważne”, „interesuję się” (13%), „lubię” (10%). Częściej niż przy zaangażowaniu w jednym miejscu pojawiały się deklaracje dotyczące poczucia przynależności do wspólnoty, utożsamiania się z miejscami. W deklaracjach podkreślano znaczenie cech osobowości, np. jestem aktywistką, lubię być społecznikiem.

Respondenci, którzy wskazywali brak zaangażowania, jako najważniejszy powód wymienili brak czasu (48% odpowiedzi) (ryc. 3). Kolejne odpowiedzi padały już znacznie rzadziej i wskazywano na brak zainteresowania taką działalnością (13%) oraz brak potrzeby (9%). Część osób wskazała na cechy osobowości przyczyniające się do mniejszej chęci działania na zewnątrz np. „jestem introwertykiem”, „nie pasuje to mojej osobowości” (6%) i były to tylko osoby młode. W grupie starszych respondentów częściej pojawiały się odpowiedzi odnoszące się do braku sprawczości np. „to nie ma sensu”, „to i tak nic nie zmieni” (4%).

Mieszkańcy wielolokalni organizują swoje życie w kilku miejscach zamieszkania i integrują się z lokalnymi społecznościami w różnym stopniu. Mają wpływ, ale ze względu na swoją naprzemienną obecność i nieobecność, rytm ich lokalnego uczestnictwa społecznego, politycznego i ekonomicznego, jest zróżnicowany. Na podstawie niniejszych badań nie można określić zakresu, w jakim zmieniają oni interakcje społeczne w swoich lokalnych sąsiedztwach, klubach i stowarzyszeniach. Można natomiast określić dwie tendencje. Z jednej strony stopień zaangażowania lokalnego wydaje się być mniej związany z wielolokalnością, a bardziej z poczuciem przynależności do miejsca i sprawczości oraz indywidualnymi wartościami. Większość podejmowanych działań dotyczy najbliższego otoczenia respondentów, działalności na rzecz sąsiedztwa, rzadziej ma charakter ponadlokalny. Selektywność niekoniecznie musi wynikać z braku chęci angażowania się w inne działania, ale ze względu na ograniczenia czasowe może być związana z potrzebą wyboru działań najważniejszych dla danej osoby. Indywidualne wartości przejawiają się w zaangażowaniu w akcje charytatywne, proekologiczne, ale i w deklaracjach przypisujących dużą wagę do zaangażowania. Częściej zaangażowanie dotyczy jednego miejsca, ale te same elementy wydają się być ważne przy zaangażowaniu w obu miejscach. Z drugiej strony wśród większości respondentów zaangażowanie w sprawy lokalne było niskie. Nie można

podstawie tych badań stwierdzić, czy jest to związane ze zmianami relacji społecznych czy z ich erozją (Danielzyk et al. 2021), ale można wskazać, że w związku z tymczasowym przebywaniem w kilku miejscach ograniczenia czasowe są czynnikiem negatywnie wpływającym na zaangażowanie. Analiza powodów braku zaangażowania wykazuje, że część respondentów jest „dobrowolnie bierna” i niezainteresowania sprawami lokalnymi oraz wycofuje się z działań poprzez poczucie braku wpływu lub wiedzy o możliwych działaniach. Powyższe odpowiedzi wskazują, że potrzebne jest wzmocnienie działań władz lokalnych na rzecz zaangażowania w sprawy lokalne mieszkańców, ale także informowanie o możliwych formach zaangażowania i ich wpływie na podejmowane decyzje.

Dyskusja

Badania zamieszkiwania w kilku miejscach jest zagadnieniem badawczym o ugruntowanej pozycji w świecie naukowym (Lapintie, 2022), jednak w niewystarczającym stopniu podejmowanym w analizach dotyczących Polski oraz Europy Środkowej i Wschodniej (Jaczewska i Szczepański, 2025). Widoczny wzrost mobilności, zmiany na rynku pracy i rynku mieszkaniowym w połączeniu ze zmianami społecznymi przemawiają za tym, że praktyka nie tylko jest obecna, ale wskazują na jej rosnące znaczenie. Praktyka życia w więcej niż jednym miejscu ujawnia nie tylko alternatywne sposoby organizowania codzienności, ale również przekształca dominujące rozumienie kategorii miejsca zamieszkania (Willecke, 2024). Włączenie perspektywy osób wielolokalnych pozwala na lepsze zrozumienie sposobu funkcjonowania osób w przestrzeni, ich codziennych praktyk zamieszkiwania (Bourdieu, 2000) oraz ich powiązania z ograniczeniami czasoprzestrzennymi (Liu, 2020).

W niniejszym artykule autorka poszukiwała odpowiedzi na pytanie, jak mieszkanie w kilku (dwóch) miejscach oraz związana z nią wzmożona mobilność, a także czasowa obecność lub nieobecność, wpływają na relacje z miejscami zamieszkania. Relacje z miejscami zamieszkania zostały scharakteryzowane przez przywiązanie do miejsca i zaangażowanie w sprawy lokalne. Badania wstępnie potwierdziły tezę, że przywiązanie do co najmniej jednego z miejsc zamieszkania jest widoczne u osób żyjących wielolokalnie i powoduje to, że częściej decydują się na stworzenie dodatkowego miejsca zamieszkania niż przeprowadzkę. Często praktyka wielolokalna ma za zadanie utrzymanie więzi w kilku miejscach i wykorzystanie zróżnicowanych potencjałów tych miejsc. Niemniej potrzebne jest pogłębienie tematu, aby określić formę przywiązania i jej przyczyny.

O silnym przywiązaniu do miejsc zamieszkania przemawia znaczna długość korzystania z miejsc, przy niewielkiej liczbie przeprowadzek. Przez długi czas korzystania z lokalizacji respondenci mieli możliwość zbudować i pogłębić więzi z miejscem. Niewielka mobilność mieszkaniowa (niewielka liczba przeprowadzek) pozostaje cechą wyróżniającą badaną grupę w stosunku do bardziej mobilnych grup w badaniach zachodnioeuropejskich (Dittrich-Wesbuer i Kramer 2014; Weichhart i Rumpert, 2015). Analiza potwierdziła, że wśród respondentów zazwyczaj dochodziło do rozszerzenia przestrzeni aktywności poprzez utworzenie dodatkowego miejsca zamieszkania i pozostawienia miejsca dotychczasowego pobytu, co również świadczyło o braku chęci porzucenia miejsca zamieszkania na rzecz nowej lokalizacji. Czas spędzany w poszczególnych lokalizacjach jest wyraźnie asymetryczny – jedno z miejsc dominuje jako przestrzeń codziennego funkcjonowania, drugie pełni funkcje uzupełniające: rekreacyjne, rodzinne bądź związane z życiem zawodowym.

Interpretacja odpowiedzi na pytania otwarte ujawnia istnienie kilku wymiarów przywiązania do miejsca. Po pierwsze – zależność od miejsca, wyrażające się poprzez powiązanie funkcjonalne z miejscem pracy, edukacji dzieci czy dostępem do infrastruktury. Po drugie – przywiązanie emocjonalne, obecne w deklaracjach typu „to mój dom”. Po trzecie – elementy tożsamości miejsca, choć rzadsze, przejawiają się poprzez wskazania na znaczenie relacji społecznych i symboliczny wymiar przestrzeni (Jorgenson i Stedman, 2006). Pojawiały się również mniej liczne deklaracje związane z obiektem przywiązania, jak mieszkanie czy społeczność (Cuba i Hummon, 1993).

Mimo że klasyczne modele przywiązania zakładają raczej pojedyncze „zakorzenienie”, wielu respondentów zadeklarowało poczucie bycia „w domu” w obu miejscach zamieszkania, co świadczy o rozszerzonym modelu przynależności. Dom w pierwszym miejscu był związany przede wszystkim z miejscem zamieszkania rodziny i pracą, zaś w drugim miejscu częściej powiązany z funkcją wypoczynkową. Z perspektywy teoretycznej wyniki te potwierdzają założenie o procesualnym charakterze zamieszkiwania (zamieszkiwanie jako praktyka, a nie stan) (Willecke, 2025), dekonstrukcji tradycyjnego modelu „domu” jako jedynego i stałego miejsca (Willecke, 2024), a także o wielowymiarowym charakterze przywiązania.

Badanie pokazuje, że mobilność nie prowadzi do efektu wykorzenienia i że nie tylko czas trwania i stabilność miejsca zamieszkania odgrywa najważniejszą rolę w kształtowaniu przywiązania do miejsca, ale wpływ ma obecność znaczących dodatkowych elementów interakcji. W analizie zabrakło odniesienia do przestrzeni geograficznej, lokalizacji miejsc zamieszkania, typów rozwiązań mieszkaniowych i osób zaangażowanych we współzamieszkiwanie, które niewątpliwie wzbogacałyby możliwości interpretacyjne. W dotychczasowych badaniach widoczne jest to, że znaczenie mają subiektywne korzyści miejsca dla indywidualnych działań i subiektywne możliwości lokalizacyjne (Danielzyk, et al. 2020). Brak chęci przeprowadzki może być związane z aktywami, które są wyżej oceniane w obecnej lokalizacji zamieszkania niż gdziekolwiek indziej, czyli z tzw. „kapitałem specyficznym dla lokalizacji” (Skora et al., 2024). Ponieważ aktywa te trudno przenieść lub nigdy nie mogą zostać przeniesione w inne miejsce, koszt ich zastąpienia lub utraty jest kosztem migracji. Decydującymi źródłami kapitału specyficznego dla lokalizacji pozostają: praca własna i partnera oraz relacje społeczne, ale i własność domu. To, co trzyma zatem osoby w danym miejscu, oparte jest na użyteczności, a nie tylko na przywiązaniu. Czasowy pobyt osób mieszkających wielolokalnie utrudnia integrację społeczną. W związku z brakiem możliwości zbudowania głębszych więzi przywiązanie do miejsca przybiera częściej formę funkcjonalną. Według Di Masso et al. (2019) mobilność między dwoma miejscami zamieszkania może służyć jako uzupełnienie zaspokajania pewnych potrzeb mieszkaniowych i rekompensować brak przywiązania do miejsca. Przywiązanie funkcjonalne autorka uznaje jako predyktor braku głębokiego przywiązania i identyfikacji z danym miejscem. Samo przywiązanie bez określenia jego typu nie stanowi zatem elementu decydującego dla lokalnego zaangażowania i nie powinna być cytowana jako jedyna przyczyna podejmowania działań, zwłaszcza w debatach politycznych. Potencjalnie przywiązanie do każdego z miejsc może przybierać inną formę: na przykład przywiązanie emocjonalne w swojej lokalizacji „domowej”, zależność od miejsca w miejscu pracy i przywiązanie tożsamościowe do miejsca w domu wakacyjnym.

Związek pomiędzy satysfakcją z życia w danym miejscu a zaangażowaniem w sprawy lokalne również jest nieoczywisty. Pomimo wysokiego poziomu satysfakcji z miejsca

zamieszkania deklarowane zaangażowanie w życie lokalne pozostaje relatywnie niskie – ponad połowa badanych nie angażuje się w żadnym z miejsc. Niewielkie i selektywne zaangażowanie w sprawy lokalne osób zamieszkujących w kilku miejscach także zostało zaobserwowane w pracach zachodnioeuropejskich (Rüger et al., 2022). Zaobserwowano również zróżnicowane formy aktywności w miejscach traktowanych jako tymczasowe lub powiązane tylko z jedną pełnioną funkcją, np. miejsca pracy. Podobnie jak w zaprezentowanych tu badaniach wiązało się to z mniejszą aktywnością.

Czynnikami ograniczającymi aktywność obywatelską są przede wszystkim czasowa obecność, niskie poczucie sprawczości, brak znajomości lokalnych uwarunkowań oraz nierzadko także osobiste preferencje (np. unikanie kontaktów społecznych). Osoby angażujące się najczęściej podejmują działania w miejscu uznanym za „dom” – działania te mają charakter selektywny: pomoc sąsiedzka, udział w spotkaniach wspólnot mieszkaniowych, konsultacjach społecznych czy wydarzeniach lokalnych. Z jednej strony obserwujemy więc związki pomiędzy poczuciem emocjonalnej przynależności a gotowością do działania na rzecz społeczności. Z drugiej strony jednak wielolokalność jako praktyka organizacyjna życia, generuje ograniczenia strukturalne (czasowe, przestrzenne), które tę aktywność hamują. Dla wielu respondentów, zwłaszcza tych funkcjonujących w trybie weekendowo-wakacyjnym, drugie miejsce zamieszkania nie spełnia warunków potrzebnych do aktywnego włączenia się w lokalne życie – brak meldunku, krótkoterminowość pobytu, nieznajomość sąsiadów skutkują poczuciem tymczasowości i wycofania. Stąd też przynależność funkcjonalna częściej też przejawia się mniejszą chęcią zaangażowania w sprawy lokalne. Oficjalna rejestracja (meldunek) pozostaje w badanej grupie powiązana z zaangażowaniem, daje mu legitymizację, co przejawia się w odpowiedziach respondentów, takich jak: „nie jestem zameldowany, więc nie mam prawa niczego żądać”, „moim obowiązkiem jest działanie tam, gdzie jestem zameldowany”.

Zaangażowanie lokalne, niezależnie od formy w jakiej się je wyraża, świadczy o wartości społecznej, poczuciu odpowiedzialności za wspólnotę oraz o tym, że dany człowiek lub firma angażuje się w rozwój i poprawę życia lokalnej społeczności. Oznacza, że ktoś jest aktywny w życiu lokalnej wspólnoty, rozumie jej potrzeby i chce przyczynić się do jej dobrostanu. W tych badaniach zaangażowanie dotyczy spraw najbliższych. Wyniki wskazują na priorytetyzowanie czasu i zasobów na własne potrzeby, rodziny, przyjaciół i hobby. Niewielka jest chęć wspierania organizacji pozarządowych, wolontariat, zbieranie funduszy na cele społeczne. Częściej respondenci byli skłonni partycypować w festynach, targach, konkursach i innych wydarzeniach, które odbywają się w danej społeczności, ale rzadziej aktywnie działać na jej rzecz.

Wnioski

Wielolocalne zamieszkiwanie stanowi dynamiczny proces organizowania codziennego życia w oparciu o rozproszone w czasie i przestrzeni miejsca zamieszkania, zróżnicowane pod względem funkcji oraz intensywności użytkowania. Zmienność w czasie powoduje, że znane kategorie opisu zachowań ludności, jak przywiązanie do miejsca i zaangażowanie w sprawy lokalne, mogą przyjmować zróżnicowane formy. Wzory przywiązania do miejsc i zaangażowania są złożone w przypadku wielolokalności, a wszelkie uproszczenia, także przyjęte w pracy, nie oddają sprawiedliwości empirycznej różnorodności. Osoby mieszka-

jące w więcej niż jednym miejscu mogą wykształcać silne przywiązanie do przestrzeni, ale często nie mają możliwości pełnego uczestnictwa w życiu lokalnym. Uwzględnienie perspektywy osób mieszkających wielolokalnie warto mieć na uwadze, myśląc o planowaniu przestrzennym i integracji społecznej. W przeciwnym razie utrzymywać się będzie stan ich „podwójnej niewidzialności” – statystycznej, wynikającej z braku danych, oraz społecznej, wynikającej z braku zaangażowania – który pogłębia deficyt reprezentacji i ogranicza wpływ na sprawy lokalne.

Badania finansowane przez Narodowe Centrum Nauki w ramach Sonata-17, projekt pt. *Wielolokalność mieszkaniowa w Polsce i jej znaczenie dla zrównoważonej gospodarki przestrzennej* (UMO-2021/43/D/HS4/00153).

Piśmiennictwo

- Anton, C.E., & Lawrence, C. (2014). Home is where the heart is: The effect of place of residence on place attachment and community participation. *Journal of Environmental Psychology*, 40, 451-461. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2014.10.007>
- Augé, M. (2010). *Nie-miejsca. Wprowadzenie do antropologii hipernowoczesności*. Warszawa: PWN.
- Babbie, E. (2013). *Podstawy badań społecznych*. Warszawa: PWN.
- Back, A. (2020). Temporary resident evil? Managing diverse impacts of second-home tourism. *Current Issues in Tourism*, 23(11), 1328-1342. <https://doi.org/10.1080/13683500.2019.1622656>
- Blunt, A., & Dowling, R.M. (2006). *Home. Key ideas in geography*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. (2000). *Pascalian meditations*. Redwood City, CA: Stanford University Press.
- CBOS. (2018). *Zaangażowanie Polaków na rzecz społeczności lokalnej*. Komunikat z badań, 74/2018. Warszawa: CBOS.
- Cuba, L., & Hummon, D.M. (1993). A place to call home: Identification with dwelling, community, and region. *The Sociological Quarterly*, 34, 111-131.
- Czarnecki, A. (2017). *Going local? Linking and integrating second-home owners with the community's economy*. Polish Studies in Economics, 9. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH. <https://doi.org/10.3726/b11463>
- Danielzyk, R., Dittrich-Wesbuer, A., Hilti, N., & Tippel, C. (red.). (2020). *Multilokale Lebensführungen und räumliche Entwicklungen – ein Kompendium*. Forschungsberichte der ARL, 13. Hannover.
- Di Marino, M., Tiitu, M., Rehunen, A., Chavoshi, S.H., & Lapintie, K. (2025). Multi-locality in the Regions of Oslo and Helsinki: A Regional Planning Perspective After the COVID-19 Pandemic. *Regional Studies*, 59(1). <https://doi.org/10.1080/00343404.2024.2355290>
- Di Masso, A., Williams, D.R., Raymond, C.M., Buchecker, M., Degenhardt, B., Devine-Wright, P., Hertzog, A., Lewicka, M., Manzo, L., Shahrad, A., et al. (2019). Between fixities and flows: Navigating place attachments in an increasingly mobile world. *Journal of Environmental Psychology*, 61, 125-133.
- Dittrich-Wesbuer, A., & Kramer, C. (2014). Heute hier – morgen dort: Residenzielle Multilokalität in Deutschland. *Geographische Rundschau*, 11, 46-53.
- Dittrich-Wesbuer, A., Föbker, S., & Sturm, G. (2015). Multilokales Wohnen: Empirische Befunde zur Verbreitung in Deutschland. W: P. Weichhart, A. Dittrich-Wesbuer (red.), *Mobil und doppelt sesshaft: Studien zur residenziellen Multilokalität* (s. 121-143). Wien: Institut für Geographie und Regionalforschung.

- Duchêne-Lacroix, C., Götzö, M., & Sontag, K. (2016). The experience of multilocal living: Mobile immobilities or immobile mobilities? W: M. Gutekunst, A. Hackl, S. Leoncini, J.S. Schwarz, M. Götz (red.), *Bounden mobilities. Ethnographic perspectives on social hierarchies and global inequalities*. Bielefeld: Transcript.
- Dudek-Mańkowska, S., Grochowski, M., & Sitnik, K. (2024). Changes in the characteristics of suburbanization in the Warsaw Metropolitan Area in the first decades of the 21st century. *Sustainability*, 16, 4827. <https://doi.org/10.3390/su16114827>
- Greinke, L., & Lange, L. (2022). Multi-locality in rural areas – An underestimated phenomenon. *Regional Studies, Regional Science*, 9(1), 67-81. <https://doi.org/10.1080/21681376.2021.2025417>
- Greinke, L. (2023). The multi-locality of students during COVID-19 and its effects on spatial development: A quantitative case study of Leibniz University Hanover. *Traditiones: Zbornik Inštituta za Slovensko Narodopisje in Glasbenonarodopisnega Inštituta*, 52(3), 71-97. <https://doi.org/10.3986/traditio20235203>
- Greinke, L., & Rammelmeier, M. (2025). The impact of people's creativity and networks on spatial localisation – Locals, multi-locals, newcomers or returnees as an opportunity for civic engagement in rural areas. *Journal of Rural Studies*, 113, 103514. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2024.103514>
- Greinke, L., Lange, L., & Othengrafen, F. (2020). Auswirkungen temporärer An-und Abwesenheiten auf den ländlich geprägten Landkreis Diepholz (Forschungsprojekt TempALand). W: R. Danielczyk, A. Dittrich-Wesbuer, N. Hilti, C. Tippel (red.), *Multilokale Lebensführungen und räumliche Entwicklungen: ein Kompendium* (s. 337-343). Hannover: Verlag der ARL-Akademie für Raumentwicklung in der Leibniz-Gemeinschaft.
- Grillo, M.C., Teixeira, M.A., & Wilson, D.C. (2010). Residential satisfaction and civic engagement: Understanding the causes of community participation. *Social Indicators Research*, 97(3), 451-466.
- Hägerstrand, T. (1970). What about people in regional science? *Papers of the Regional Science Association*, 24, 7-21.
- Hummon, D.M. (1992). Community attachment. Local sentiment and sense of place. W: I. Altman, S.M. Low (red.), *Place attachment* (s. 253-277). New York, London: Plenum Press.
- Jaczewska, B. (2023a). Analiza praktyk czasoprzestrzennych i sposobów zamieszkiwania „wielolokalnych” polskich naukowców. *Prace i Studia Geograficzne*, 68(2) (s. 29-53). Warszawa: WGiSR. <https://doi.org/10.48128/pisg/2023-68.2-02>
- Jaczewska, B. (2023b). Multi-local Living in Mazowieckie Province: Specificity and Universality of an Underestimated Phenomenon. *Traditiones*, 52(3), 99-125. <https://doi.org/10.3986/Traditio2023520305>
- Jaczewska, B. (2025). Explaining Decision-Making on Multilocal Living: Bridging Rationality, Practice, and Networks. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 195(1). 55-82. <https://doi.org/10.4467/25444972SMPP.25.003.21386>.
- Jaczewska, B., & Szczepański, J. (2025). Insight into practices of Warsaw's multilocal residents: spatial and temporal arrangements, motives, types of residence and use of public services. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 68, 189-203. <https://doi.org/10.12775/bgss-2025-0021>.
- Jewdokimow, M. (2011). *Zmiany społecznych praktyk zamieszkiwania*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego.
- Jorgensen, B.S., & Stedman, R.C. (2006). A comparative analysis of predictors of sense of place dimensions: Attachment to, dependence on, and identification with lakeshore properties. *Journal of Environmental Management*, 79, 316-327.

- Kaczmarczyk, P. (2002). *Migracje o charakterze cyrkulacyjnym a inne formy mobilności terytorialnej w świetle doświadczeń badawczych*. Prace Migracyjne, 45. Warszawa: Instytut Studiów Społecznych UW.
- Kajdanek, K. (2022). *Powrotnicy: Reurbanizacja w perspektywie przebiegu życia*. Kraków: Nomos.
- Lange, L. (2018). *Leben an mehreren Orten: Multilokalität und bürgerschaftliches Engagement in ländlich geprägten Räumen Niedersachsens* (Vol. 4). Münster: LIT Verlag.
- Lapintie, K. (2022). *Planning and the multi-local urban experience: The power of lifescapes*. London & New York: Routledge.
- Lehtonen, O., Voutilainen, O., & Heiskanen, V. (2024). The burden of mobility: Multi-local living and its effects on infrastructure, services, and housing markets in rural areas. *Fennia – International Journal of Geography*, 202(2), 247-271. <https://doi.org/10.11143/fennia.143777>
- Lewicka, M. (2005). Ways to make people active: The role of place attachment, cultural capital, and neighborhood ties. *Journal of Environmental Psychology*, 25(4), 381-395. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2005.10.004>
- Lewicka, M. (2008). Place attachment, place identity and place memory: Restoring the forgotten city past. *Journal of Environmental Psychology*, 28, 209-231.
- Lewicka, M. (2010). On the varieties of people's relationships with places: Hummon's typology revisited. *Environment and Behavior*, 43(5), 676-709. <https://doi.org/10.1177/0013916510364917>
- Lewicka, M. (2012). *Psychologia miejsca*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Liu, C. (2020). Rethinking the timescape of home: Domestic practices in time and space. *Progress in Human Geography*, 45(2), 343-361. <https://doi.org/10.1177/0309132520923138>
- López-Mosquera, N., & Sánchez, M. (2013). Direct and indirect effects of received benefits and place attachment in willingness to pay and loyalty in suburban natural areas. *Journal of Environmental Psychology*, 34, 27-35. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2012.11.004>
- Łukasiuk, M., & Jewdokimow, M. (2012). *Niedom. Socjologiczna monografia mieszkań migracyjnych*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Mallet, S. (2004). Understanding home: A critical review of literature. *The Sociological Review*, 52(1), 62-89.
- Mandal, A., & Moron, M. (2017). Skala typów przywiązania do miejsca według typologii Davida M. Hummona (1992): Ustrukturyzowana jakościowa metoda badania przywiązania do miejsca zamieszkania. *Psychologia Społeczna*, 12(2), 185-204.
- Manzo, L., & Devine-Wright, P. (red.). (2021). *Place attachment: Advances in theory, methods and applications*. Abingdon, UK: Routledge Taylor & Francis Group.
- Marks-Krzyszowska, M., Dzwonkowska-Godula, K., & Miklaszewska, A. (2022). Types of rural residents in Central Poland in terms of their local participation: The perspectives of the local authorities and the inhabitants. *Sustainability*, 14, 13512. <https://doi.org/10.3390/su142013512>
- McHugh, K.E., & Mings, R.C. (1996). The circle of migration: Attachment to place in aging. *Annals of the Association of American Geographers*, 86, 530-550. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1996.tb01765.x>
- Nadler, R. (2014). *Plug & play places. Lifeworld's of multilocal creative knowledge workers*. Warszawa: De Gruyter Open. <https://doi.org/10.2478/9783110401745>
- Nowicka, M. (2007). Mobile locations. Construction of home in the group of transnational professionals. *Global Networks*, 7(1), 69-86.
- Petzold, K. (2013). *Multilokalität als Handlungssituation. Lokale Identifikation, Kosmopolitismus und ortsbezogenes Handeln unter Mobilitätsbedingungen*. Wiesbaden: Springer.

- Pikner, T., Pitkanen, K., & Nugin, R. (2023). Emergent rural-urban relations in Covid-19 disturbances: Multi-locality affecting sustainability of rural change. *Sociologia Ruralis*, 63, 564-587. <https://doi.org/10.1111/soru.12421>
- Proshansky, H.M., Fabian, A.K., & Kaminoff, R. (1983). Place-identity: Physical world socialization of the self. *Journal of Environmental Psychology*, 3, 57-83.
- Rejter, M. (2023). *Łódzkie geobiografie zamieszkiwania*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. <https://doi.org/10.18778/8331-322-1>
- Reuschke, D. (2010). Job-induced commuting between two residences. Characteristics of the multi-local living arrangement in late modernity. *Comparative Population Studies – Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft*, 35(1), 107-134. <https://doi.org/10.4232/10.CPoS-2010-04de>
- Riger, S., & Lavrakas, P.J. (1981). Community ties: Patterns of attachment and social interaction in urban neighborhoods. *American Journal of Community Psychology*, 9, 55-66.
- Rolshoven, J. (2006). Woanders daheim. Kulturwissenschaftliche Ansätze zur multilokalen Lebensweise in der Spätmoderne. *Zeitschrift für Volkskunde*, 102(2), 179-194.
- Rüger, H., Greinke, L., & Skora, T. (2022). Reduziert erwerbsbedingte Multilokalität das zivilgesellschaftliche Engagement? Ergebnisse für Deutschland anhand von quantitativen und qualitativen Daten. *Raumforschung und Raumordnung. Spatial Research and Planning*, 479-496. <https://doi.org/10.14512/rur.131>
- Schier, M., Schlinzig, T., & Montanari, G. (2015). The logic of multi-local living arrangements: Methodological challenges and the potential of qualitative approaches. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 106, 425-438. <https://doi.org/10.1111/tesg.12159>
- Sheller, M., & Urry, J. (2006). The New Mobilities Paradigm, *Environment and Planning A*, 38, 207-226. <https://doi.org/10.1068/a37268>
- Skora, T., Rüger, H., & Petzold, K. (2024). Migration, daily commuting, or second residence? The role of location-specific capital and distance to workplace in regional mobility decisions. *Demographic Research*, 50(33), 967-1004.
- Słowińska, M. (2019). Wykorzystanie testu chi-kwadrat w badaniach preferencji żywieniowych konsumentów. *Nauki Inżynierskie i Technologie*, 32(1). <https://doi.org/10.15611/nit.2019.1.02>
- Strużińska, K. (2017). Aktywność społeczna mieszkańców a budowanie bezpiecznych wspólnot lokalnych. W: J. Czapska, P. Mączyński, K. Strużińska (red.), *Bezpieczne miasto: w poszukiwaniu wiedzy przydatnej praktykom* (s. 192-220). Kraków: Wydawnictwo JAK. <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/51393>
- Śleszyński, P. (2024). Zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania rozwoju obszarów wiejskich w Polsce. Wnioski dla planowania regionalnego i lokalnego. *Więź i Rolnictwo*, 203(2). 17-39. <https://doi.org/10.53098/wir.2024.2.203/01>
- Trąbka, A. (2018). Zmiany przywiązania do miejsca zamieszkania pod wpływem mobilności i ich znaczenie dla dobrostanu jednostki. W: A. Anczyk, J. Grzymała-Moszczyńska, A. Krzysztof-Świdorska (red.), *Psychologia kultury, kultura psychologii: księga jubileuszowa profesor Haliny Grzymała-Moszczyńskiej* (s. 239-250). Katowice: Wydawnictwo Sacrum. <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/70546>
- Wächter, L. (2025). Active, passive and hybrid multilocal living practices – Towards a classification. *The Journal of Housing and the Built Environment*, 40, 43-64. <https://doi.org/10.1007/s10901-024-10164-z>
- Weichhart, P. (2015). Residential multi-locality: In search of theoretical frameworks. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 106(4), 378-391. <https://doi.org/10.1111/tesg.12156>

- Weichhart, P., & Rumpert, P.A. (2015). *Mobil und doppelt sesshaft. Studien zur residenziellen Multi-lokalität* (Abhandlungen zur Geographie und Regionalforschung, 18). Wien: Institut für Geographie und Regionalforschung der Universität Wien. <https://doi.org/10.1515/zfw-2016-0042>
- Willecke, M. (2024). Practices of homing: How people with temporary living arrangements create home(s) through practices. *Housing, Theory and Society*, 42(3), 255-272. <https://doi.org/10.1080/14036096.2024.2436349>
- Willecke, M. (2025). Temporariness in the life course of multi-local residents: Processuality of home. *Population, Space and Place*, 31(2), e70007. <https://doi.org/10.1002/psp.70007>
- Williams, D.R., & Vaske, J.J. (2003). The measurement of place attachment: Validity and generalizability of a psychometric approach. *Forest Science*, 49, 830-840.

Summary

The article addresses the issue of residential multilocality, focusing on the relationship between living in more than one place, attachment to place, and engagement with local issues. It presents a theoretical framework for conceptualizing multilocality as a dynamic process of residing in multiple locations, offering an alternative to traditional notions of migration and daily mobility. The study seeks to answer how the “polygamy of place” and the temporary presence or absence of multilocal residents affect their attachment to places of residence and levels of community engagement.

A strong attachment to places of residence is evidenced by the prolonged use of specific locations, accompanied by relatively few relocations. Over time, respondents had the opportunity to build and deepen their ties to these places. Among participants, there was a tendency to expand their activity space by establishing an additional residence while maintaining the original one, which suggests a reluctance to abandon the current residence in favor of a new location. The time spent in each place is clearly asymmetrical: one location typically dominates as the space for daily functioning, while the other serves complementary roles: recreational, familial, or work-related.

Interpretation of responses to open-ended questions reveals several dimensions of place attachment: functional, emotional, and, less frequently, identity-related. Although classical models of attachment tend to assume a singular “rootedness,” many respondents expressed a sense of being “at home” in both places of residence, indicating an expanded model of belonging.

The study shows that mobility does not lead to an uprooting effect, and that it is not solely the duration and stability of residence that play the most important role in shaping place attachment. Rather, the presence of significant additional elements of interaction also has an impact. The research highlights that the subjective benefits of a place for individual activities, as well as the perceived possibilities offered by the location, are key factors. What keeps individuals in a place, therefore, is grounded in utility, not merely attachment. Mobility between two places of residence can complement the fulfillment of specific housing needs and compensate for a lack of emotional attachment to place. Functional attachment is recognized as a predictor of limited emotional bonding and identification with a location. Attachment alone – without specifying its type – is therefore not a decisive factor in determining local commitment.

Despite a high level of satisfaction with their place of residence, declared involvement in local life remains relatively low: more than half of respondents do not engage in any location. Factors limiting civic activity include temporary presence, a low sense of agency, lack of knowledge about local conditions, and, not infrequently, personal preferences. Thus, on the one hand, there are observable links between emotional belonging and a willingness to act for the community. On the other hand, multilocality, as an organizational practice of everyday life, generates structural constraints – such as limited time and spatial dispersion – that inhibit such engagement. Functional affiliation is also more frequently associated with a lower inclination to participate in local affairs.

Patterns of place attachment and engagement are complex in the context of multilocality, and any simplifications – including those adopted in the paper – fail to capture the full empirical diversity. People living in more than one place may develop strong spatial attachments, yet often lack the opportunity to participate fully in local life. Incorporating the perspective of multilocal residents is essential when considering spatial planning and strategies for social inclusion. Otherwise, a condition of “double invisibility” – both statistical and social – will persist, exacerbating the deficit of representation and influence in local affairs.